

ศึกษากระบวนการปลูกฝังด้านคุณธรรมสามัคคีธรรมและปัญญาธรรม
แก่เด็กและเยาวชน ด้วยนิทานพื้นบ้านอีสาน
A Study on Cultivating Values of Respect,
Harmony and Wisdom for Children and Adolescents
through the Esan Folktales

¹พระครูกิตติคุณเณร และ ²พรทิพย์ เกิดถาวร
¹Phrakru Kittikunopas and ²Ponthip Kedthawon

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
²มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, ประเทศไทย
¹Mahaculalongkornrajavidyalaya University, Thailand
²Chaiyaphum Rajabhat University, Thailand.

¹kittikunopas_k@gmail.com, ⁴Ponthip@cpru.ac.th

Received September 9, 2019; Revised October 20, 2019; Accepted December 18, 2019

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยกระบวนการปลูกฝังด้านคุณธรรม สามัคคีธรรมและปัญญาธรรม แก่เด็กและเยาวชน ด้วยนิทานพื้นบ้านอีสานจังหวัดอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา กระบวนการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ทั้งด้านคุณธรรม สามัคคีธรรมและปัญญาธรรม แก่เด็กและเยาวชน โดยใช้นิทานพื้นบ้านเพื่อวิเคราะห์หลักธรรม คติธรรม ด้านคุณธรรม สามัคคีธรรมและปัญญาธรรม ที่แทรกอยู่ในนิทานพื้นบ้านทั้ง 4 เรื่องซึ่งได้จัดพิมพ์หนังสือ นิทานอ่านประกอบในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน ซึ่งพบว่า

1. ผลสะท้อนความรู้ความเข้าใจของนักเรียน และปราชญ์ชาวบ้านเกี่ยวกับ กระบวนการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน โดยใช้นิทานพื้นบ้าน โดย ภาพรวม พบว่า มีมากที่สุดเกี่ยวกับการจัดหานิทานพื้นบ้านเข้าสู่ห้องสมุดของชุมชนและ เกี่ยวกับการที่นักเรียนได้เคยเข้าร่วมกิจกรรมการอ่าน/การเล่านิทานพื้นบ้านที่จัดขึ้นในชุมชน

2. ผลสะท้อนความรู้ความเข้าใจของนักเรียนและปราชญ์ชาวบ้านเกี่ยวกับหลักธรรม คติธรรม ที่แทรกอยู่ในนิทานพื้นบ้านทั้ง 4 เรื่อง ดังนี้

2.1 พญากาเผือก สะท้อนถึงหลักธรรมทั้งด้านคารวะธรรม กตัญญูกตเวทิตธรรมและการตั้งสัจจาธิฐาน เพื่อการตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า 5 พระองค์

2.2 นกกระจาบ ไร้ความสามัคคี สะท้อนให้เห็นคติธรรมที่ว่าความสามัคคีนำมาซึ่งความสุขความสงบของหมู่คณะ ส่วนความไร้สามัคคี ความอวดเก่งอวดดี ทำให้หมู่คณะพินาศฉิบหาย

2.3 สุวรรณสามกุมาร สอนให้รู้ว่า คารวะธรรมความนอบน้อมต่อบิดามารดา ความกตัญญูกตเวทิตต่อผู้มีพระคุณและการยึดสัจจะยิ่งกว่าชีวิต ก่อให้เกิดความเจริญและความสุขในชีวิต

2.4 ปัญหาเสียวสวาสดี แสดงให้เห็นว่า มีการนำเอานิทานพื้นบ้านมาผูกเป็นปริศนาธรรม แทรกไว้ซึ่งหลักปรัชญา คำสอน คติธรรม ที่ควรนำมาใช้อบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่เด็กเยาวชนและคนทั่วไป

คำสำคัญ: กระบวนการปลูกฝัง, คารวะธรรมสามัคคีธรรมและปัญญาธรรม, นิทานพื้นบ้าน

ABSTRACT

A study on cultivating values of respect, harmony and wisdom for children and adolescents through the Esan folktales aimed at studying the process of cultivating the values by using folktales for analyzing connotation of Dhamma principles and morality hidden in the four Esan folktales that were published in booklets for cultivating ethical values among children and youth. The research found that:

1. The overall feedback of knowledge and understanding of students and local sages on the process of cultivating morality and ethics for children and adolescents by using folktales was at the highest level in: the provision of booklets on folktales for community libraries; and the participation of students in folktales reading and telling activities organized in the communities.

2. The feedback of knowledge and understanding of students and local sages on the connotation of Dhamma principles and morality hidden in the four Esan folktales are as the followings:

2.1 Payakaphueag is a story with the connotation of respect, gratitude and making a determined wish for enlightenment of the 5 eras of Buddha.

2.2 Nokkrachab without Unity is a story with the connotation of harmony that leads to happiness and peace for all while disharmony and arrogance leads to ruins.

2.3 Suwanna-samkumara is a story with the connotation of respect and gratitude towards parents and benefactors and holding truth over one's life that leads to prosperity and happiness.

2.4 Panhaseawsawad is a story with connotation of philosophy, teachings and morality hidden in Dhamma questions that can be applied in teaching morality for children, adolescents and general public.

Key words: Cultivating Process; Respect, Harmony and Wisdom; Folktales

บทนำ

นิทานพื้นบ้าน (Folk-Tales) เป็นวรรณกรรมอีกรูปแบบหนึ่งที่ภูมิปัญญาชาวบ้านเล่าขานสืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนานโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมสิ่งบันเทิงใจและสั่งสอนให้ความรู้และคุณธรรมแก่คนในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ นิทานพื้นบ้านจึงเปรียบเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนสังคมและวิถีชีวิตของคนในสมัยนั้น ทั้งในด้านสภาพความเป็นอยู่ ความเชื่อ ค่านิยมและขนบธรรมเนียมประเพณี

นิทานพื้นบ้านมีคุณค่าในการสร้างความบันเทิงแก่นุชชเป็นสาระสำคัญและยังสอดแทรกความรู้ คติธรรมและข้อคิดสอนใจอื่นๆแก่ผู้อ่านหรือผู้ฟังโดยไม่รู้สึกรู้สึกบังคับให้รู้หรือเชื่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งและเน้นการสมผสานสอดแทรกคำสอน ข้อคิด คติธรรมสอนใจ เพื่อปลูกฝังจริยธรรมและคุณธรรมได้อย่างเหมาะสมลงตัว เพราะนิทานพื้นบ้าน ส่วนมากยังสร้างสำนึกของผู้อ่านและผู้ฟัง ให้มีพฤติกรรมกระทำดี ตามหลักคิดความเชื่อถือทางพุทธศาสนาที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” นิทานพื้นบ้านจัดเป็นภูมิปัญญาที่เป็น เอกลักษณ์ เฉพาะของท้องถิ่น เป็นแหล่งรวบรวมความรู้ไว้ในนิทานพื้นบ้าน อาทิเช่น ด้านการเมือง วัฒนธรรม เศรษฐกิจและสังคม รวมถึงด้านการเมืองการปกครอง นิทานพื้นบ้าน ได้สอดแทรกให้เห็นถึงหลักการปกครองระบบประชาธิปไตย มาตั้งแต่อดีตกาลนานมาแล้ว เช่น การปกครองหมู่สงฆ์ ในสมัยพระพุทธเจ้า การปกครองหมู่บ้านโดยมีการเลือกตั้งผู้นำกลุ่มหรือผู้ใหญ่บ้าน การคัดเลือกผู้นำองค์กรใหม่ก็มักอาศัยเลือกตั้งผู้นำกลุ่มหรือผู้ใหญ่บ้าน การคัดเลือกองค์กรใหม่ก็มักอาศัยมาก ชาวบ้านและพระสงฆ์เป็นผู้เลือก การลงแขกเกี่ยวข้าวดำนา การช่วยกันปลูกสร้างที่อยู่อาศัยและสร้างถนนหนทางของคนในชุมชนกิจกรรมในชุมชนในอดีตเหล่านี้ก่อให้เกิดการส่งเสริมและพัฒนาให้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยเจริญงอกงามยิ่งขึ้น

ปัญหาของภูมิปัญญาชาวบ้านในสาขาของนิทานพื้นบ้านในยุคปัจจุบัน มีหลายปัญหาด้วยกัน อาทิเช่น เด็กและเยาวชนไม่สนใจที่จะอ่านนิทานพื้นบ้าน วิธีการถ่ายทอด ผู้ถ่ายทอดไม่สามารถใช้ภาษาร่วมสมัยเล่านิทานแก่เด็กและเยาวชนให้สนใจฟัง จึงทำให้มองไม่เห็นคุณค่าในการอ่านนิทานพื้นบ้าน ผู้นำชุมชนหรือผู้ปกครองไม่เห็นความสำคัญในการ

อนุรักษ์นิทานพื้นบ้านเหมือนพ่อแม่ในสมัยอดีต ซึ่งมีค่านิยมเล่านิทานให้ลูกหลานฟังในเวลา ก่อนนอน เพราะพวกเขามีความเชื่อว่า การเล่านิทานจะไม่สูญหายไปจากชุมชน อีกทั้งเป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนลูกหลานในขณะเดียวกันด้วย ด้วยเหตุดังกล่าว การให้ความสนใจในการอนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาชาวบ้านสาขาวิชาพื้นบ้าน จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นเร่งด่วนที่ผู้นำชุมชนจะต้องร่วมมือกันในการส่งเสริมวัฒนธรรมในสาขานี้อย่างจริงจัง และต่อเนื่อง

การส่งเสริมและอนุรักษ์นิทานพื้นบ้านซึ่งเป็นสื่อที่สำคัญในการถ่ายทอดภูมิปัญญา ท้องถิ่นที่เป็นแหล่งรวมความคิด ความรู้และหลักความเชื่อในวิถีแห่งการดำเนินชีวิตของคนใน สมัยก่อนได้เป็นอย่างดี ที่แทรกอยู่ใน สารนิทานพื้นบ้านด้วย ดังนั้น การนำนิทานพื้นบ้านมา วิเคราะห์โดยเน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ด้านการละอายธรรม สามัคคีธรรมและปัญญา ธรรม ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาพฤติกรรมที่ดีของเด็กและเยาวชนในชุมชน เพราะ นิทานพื้นบ้านเป็นเรื่องของชาวบ้าน เป็นของท้องถิ่น ซึ่งเป็นเรื่องราวใกล้ตัวที่คนในชุมชนได้ เคยได้ยินได้ฟังกันมาตั้งแต่เด็กๆแล้วการนำเอานิทานพื้นบ้านมาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้าง คุณธรรมแก่เด็กและเยาวชนไทย ให้มีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องในภูมิปัญญาและ วัฒนธรรมไทยได้อย่างเหมาะสมถูกต้อง (รุ่ง แก้วแดง.2547 : 12)

ผู้วิจัยคาดหวังว่ากระบวนการที่จะปลูกฝังให้เยาวชนไทยซึ่งจะเป็นผู้ใหญ่ที่ สำคัญในอนาคตให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังกล่าวแล้ว สถาบันทางสังคมทุกภาคส่วน ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมโดยใช้ทานพื้นบ้านเป็นสื่อในการ พัฒนาและเสริมสร้างเยาวชนให้มีพฤติกรรมแสดงออกทั้งทางกายและวาจา ความรู้สึกนึก คิด ทศนคติที่มีต่อบุคคลอื่นและหน่วยงานที่เข้าไปเกี่ยวข้องสัมพันธ์ได้อย่างดีมีประสิทธิภาพ ดังที่ ดร.รุ่งแก้วแดง ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับหลักตรวจสอบด้านปัญญาธรรมและสามัคคีธรรมซึ่ง กำหนดไว้ในหลักสูตรการศึกษาอกระบบ แก่ผู้นำชุมชน เด็กและเยาวชน ลูกหลานไทยใน อนาคตต่อไป

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา นิทานพื้นบ้าน จำนวน 4 เรื่อง แล้วนำมาศึกษาวิเคราะห์โดยเน้นแนวคิด หลักธรรม คติธรรม ที่แทรกอยู่ในนิทานพื้นบ้านเหล่านี้ ทั้งในด้านการละอายธรรม สามัคคีธรรมและปัญญาธรรม เพื่อใช้ เป็นข้อมูลในการศึกษาวิจัยและนำผลการวิจัยใช้เป็นองค์ความรู้ใหม่ในสาขาภูมิปัญญาและคติ ชนท้องถิ่น เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในการพัฒนาทุนมนุษย์ และใช้เป็น เครื่องมือในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในการพัฒนาประเทศในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการปลูกฝัง ด้านการละศีธรรม สามัคคีธรรมและปัญญาธรรม แก่เด็กและเยาวชน ด้วยนิทานพื้นบ้าน
2. เพื่อวิเคราะห์หลักคำสอนพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับหลัก การละศีธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม ที่แทรกอยู่ในนิทานพื้นบ้าน
3. เพื่อจัดพิมพ์หนังสือนิทานพื้นบ้านอ่านประกอบเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ด้านการละศีธรรม สามัคคีธรรม ปัญญาธรรมแก่เด็กและเยาวชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีวิจัยสังคมศาสตร์ประยุกต์เชิงพรรณนาเป็นการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณกับการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษากระบวนการปลูกฝัง ด้านการละศีธรรม สามัคคีธรรมและปัญญาธรรม ด้วยนิทานพื้นบ้าน ดังนี้

1. ขอบเขตด้านประชากร การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้เลือกชุมชน/หมู่บ้าน สถานศึกษาในเขตจังหวัดอุบลราชธานี คัดเลือกจากตัวแทนของปราชญ์ชาวบ้านที่เป็น บรรพชิตและคฤหัสถ์ของชุมชน เด็กและเยาวชนที่เป็นนักเรียนที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการให้ ข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์และตอบแบบสอบถาม โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบจำเพาะเจาะจง (Possessive Sampling) โดยการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง จากเขตอำเภอเมือง จำนวน 2 ชุมชน/โรงเรียน อำเภอเขื่องใน จำนวน 2 ชุมชน/โรงเรียนและอำเภวารินชำราบ จำนวน 2 ชุมชน/โรงเรียน รวมเป็น 6 ชุมชน/โรงเรียนๆละ 20 คน รวมเป็น 120 คน ซึ่งเป็นกลุ่ม ตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามและสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านในเขตจังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 10 รูป/คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

2.1 กระบวนการปลูกฝังด้านการละศีธรรม สามัคคีธรรมและปัญญาธรรม ที่ปรากฏอยู่ในนิทานพื้นบ้าน จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ พญากาเผือก นกกระจาบไร้สามัคคี สุวรรณสามกุมารและปัญหาเสียวสวาสดี

2.2 หลักคำสอนพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องหลักการละศีธรรม สามัคคีธรรมและ ปัญญาธรรม ที่ปรากฏอยู่ในนิทานพื้นบ้าน จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ พญากาเผือก นกกระจาบ ไร้สามัคคี สุวรรณสามกุมารและปัญหาเสียวสวาสดี

2.3 จัดพิมพ์นิทานพื้นบ้านอ่านประกอบเพื่อเสริมสร้าง เสริมสร้างการละศีธรรม สามัคคีธรรมและปัญญาธรรมแก่เด็กและเยาวชน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แบบสอบถามที่ใช้เก็บข้อมูลเชิงปริมาณ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ กระบวนการปลูกฝังด้านคุณธรรม สำนึกศีลธรรมและปัญญาธรรม แก่เด็กและเยาวชน ด้วยนิทานพื้นบ้าน จำนวน 7 ข้อ โดยใช้กับนักเรียน จำนวน 120 คน

3.2 แบบสัมภาษณ์ที่ใช้สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านเกี่ยวกับกระบวนการปลูกฝังด้านคุณธรรม สำนึกศีลธรรมและปัญญาธรรม แก่เด็กและเยาวชน ด้วยนิทานพื้นบ้าน จำนวน 4 ข้อ โดยใช้กับปราชญ์ชาวบ้านจำนวน 10 รูป/คน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์นิทานพื้นบ้านจำนวน 4 เรื่อง โดยการวิเคราะห์ด้านคุณธรรม สำนึกศีลธรรมและปัญญาธรรม ที่แทรกอยู่ในนิทานพื้นบ้าน ข้อมูลเชิงใช้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

5. สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล

ได้แก่ ค่าร้อยละ ใช้วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปและระดับความคิดเห็นของนักเรียนจากแบบสอบถามวิธีอธิบายเชิงพรรณนาใช้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน

ผลการวิจัย

1. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการปลูกฝังคุณธรรม สำนึกศีลธรรมและปัญญาธรรมของเด็กและเยาวชนในชุมชนโดยใช้นิทานพื้นบ้าน จำนวน 120 คน ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและค่าร้อยละความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการปลูกฝังคุณธรรม สำนึกศีลธรรมและปัญญาธรรมแก่เด็กและเยาวชน จำนวน 120 คน

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการปลูกฝังคุณธรรม สำนึกศีลธรรมและปัญญาธรรมแก่เด็กและเยาวชน โดยใช้นิทานพื้นบ้าน	จำนวนและร้อยละของระดับความคิดเห็น					รวม (N=120)
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	
1) ชุมชนของท่านช่วยส่งเสริมให้มีกิจกรรมในการเล่านิทานพื้นบ้านแก่เด็กและเยาวชนในชุมชนอย่างน้อยเพียงใด	7	24	47	37	5	120
	5.83	20.00	39.17	30.83	4.17	100
2) ผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชนของท่านได้ให้คำแนะนำแก่พ่อแม่หรือผู้ปกครองให้นำนิทานพื้นบ้านมาเล่าให้เด็กและเยาวชนฟังอย่างน้อยเพียงใด	12	17	44	38	9	120
	10.00	14.17	36.67	31.67	7.50	100
3) ในชุมชนของท่านได้มีการจัดหานิทานพื้นบ้านเข้าสู่ห้องสมุดของชุมชนอย่างน้อยเพียงใด	10	27	48	30	5	120
	8.33	22.50	40.00	25.00	4.17	100

4) ในโรงเรียนของท่านได้จัดหาหนังสือ นิทานพื้นบ้านเข้าสู่ห้องสมุดให้เด็กและ เยาวชนอ่านอย่างน้อยเพียงใด	14	41	40	23	2	120
	11.67	34.17	33.33	19.17	1.67	100
5) ในชุมชนของท่านได้จัดกิจกรรม แข่งขันการอ่านนิทานพื้นบ้านแก่เด็กๆ อย่างน้อยเพียงใด	20	30	28	41	1	120
	16.67	25.00	23.33	34.17	0.83	100
6) นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมการอ่าน/ การเล่นิทานพื้นบ้านที่จัดขึ้นในชุมชน/ โรงเรียนอย่างน้อยเพียงใด	13	19	45	37	6	120
	10.83	15.83	37.50	30.83	5.00	100
7) ผู้นำในชุมชนได้จัดหาหนังสือโบราณ หรือนิทานพื้นบ้านให้พระสงฆ์เทศน์สั่ง สอนแก่เด็กและเยาวชนอย่างน้อยเพียงใด	14	24	41	39	2	120
	11.67	20.00	34.17	32.50	1.67	100
รวม	90	182	293	245	30	840
ร้อยละ	10.71	21.67	34.88	29.17	3.57	100

จากตารางที่ 1 แสดงผลสะท้อนความคิดเห็นของนักเรียนผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 120 คนโดยภาพรวม พบว่ามากที่สุดคือระดับปานกลาง จำนวน 293 ครั้ง คิดเป็น ร้อยละ 34.88 รองลงมาคือ ระดับน้อย จำนวน 245 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 29.17 และน้อย ที่สุดคือระดับน้อยที่สุด จำนวน 30 ครั้งคิดเป็นร้อยละ 3.57 ตามลำดับ

2. แสดงผลสะท้อนความรู้ความเข้าใจของนักเรียนเกี่ยวกับหลักธรรมคตินิยมที่ แทรกอยู่ในนิทานพื้นบ้านทั้ง 4 เรื่อง ซึ่งมีรายละเอียดในประเด็นสำคัญดังนี้

2.1 ความรู้ความเข้าใจของนักเรียนเกี่ยวกับหลักธรรม-คตินิยม ที่แทรกอยู่ใน นิทานพื้นบ้านเรื่อง “พญากาเผือก” ซึ่งเรียงลำดับประเด็นสำคัญดังนี้

1) ผู้มีความกตัญญูตั้งมั่นในความดีการทดแทนบุญคุณพ่อแม่เป็นผู้เจริญ (คารวะธรรม)มีความเพียรเพื่อบรรลุคุณความดี(ปัญญาธรรม)

2) มีสัจจะเคารพต่อมารดาบิดามีความกตัญญูทเวทเพราะบุญคุณของมารดา บิดาหาสิ่งใดเปรียบมิได้(คารวะธรรม)

3) ก่อให้เกิดพิธีกรรมการกราบไหว้รอยตีนกาเพื่อระลึกถึงคุณแม่กาเผือก (คารวะธรรม)และตั้งสัจอธิษฐานเป็นพระพุทธรเจ้า (ปัญญาธรรม)

4) ความกตัญญูความรักพี่น้องวงศ์ตระกูลมีความอ่อนน้อมถ่อมตนมีความ เคารพเทวดา (คารวะธรรม)และอุทิศตนเพื่อส่วนรวม (สามัคคีธรรม)

5) มีความเคารพต่อผู้มีพระคุณและก่อให้เกิดประเพณีบวชทดแทนบุญคุณ มารดาบิดา (คารวะธรรม)

2.2 แสดงผลสะท้อนความรู้ความเข้าใจของนักเรียนเกี่ยวกับหลักธรรม-คติธรรม ที่แทรกอยู่ในนิทานพื้นบ้าน เรื่อง“**นกรักษาใจสามัคคี**” ซึ่งเรียงลำดับสำคัญ ดังนี้

- 1) ควรมีความสามัคคีไม่ควรแตกแยกและควรรับฟังเหตุผลผู้อื่น (สามัคคีธรรม)
- 2) การไม่ทำตัวอวดดีอวดเก่ง มีวินัยและเชื่อฟังผู้นำ (คารวะธรรม)มีไหวพริบปัญญา(ปัญญาธรรม) รักความสามัคคี (สามัคคีธรรม)
- 3) มีวิริยะอุตสาหะในการทำความดีมีความสามัคคี(สามัคคีธรรม)เคารพเชื่อฟังพ่อแม่(คารวะธรรม)และรู้จักให้อภัยซึ่งจะก่อให้เกิดความสุข(ปัญญาธรรม)
- 4) การเชื่อฟังหรือระลึกถึงคำสั่งสอนของพ่อแม่(คารวะธรรม)ไม่มักโกรธยอมอยู่เป็นสุข(ปัญญาธรรม)การไว้สามัคคีนำมาซึ่งความพินาศ (ขาดสามัคคีธรรม)
- 5) ผู้เป็นหัวหน้าควรมีสติสัมปชัญญะคบบัณฑิตรู้จักจัดถนอมน้ำใจผู้อื่นโดยใช้สติปัญญาทำให้หมู่คณะพ้นอันตราย (ปัญญาธรรม)

2.3 แสดงผลสะท้อนความรู้ความเข้าใจของนักเรียนเกี่ยวกับหลักธรรม-คติธรรมที่แทรกอยู่ในนิทานพื้นบ้าน เรื่อง“**สุวรรณสามกุมาร**” ซึ่งเรียงลำดับประเด็นสำคัญดังนี้

- 1) ความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณมีสัมมาคารวะ(คารวะธรรม)การถือศีลจะทำให้รอดพ้นจากตาย(ปัญญาธรรม)
- 2) มีความเคารพต่อบุรพการี(คารวะธรรม)มีความละเอียดต่อบาปเป็นผู้ใฝ่ธรรมถือศีลจะกว่าชีวิตยอมอยู่เป็นสุข (ปัญญาธรรม)
- 3) ปาฏิหาริย์เกิดขึ้นได้กับผู้ที่มีศีลจะซื้อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่นรู้จักให้อภัย (ปัญญาธรรม)
- 4) มีความเคารพต่อศีล-ธรรม (คารวะธรรม)และมีความพร้อมเพรียงกันในการทำงานเป็นเกาะป้องกันอันตราย (สามัคคีธรรม)
- 5) ทำกรรมเช่นใดย่อมได้รับผลเช่นนั้นความมีเมตตาทำให้ชีวิตสงบสุข (ปัญญาธรรม)

2.4 แสดงผลสะท้อนความรู้ความเข้าใจของนักเรียนเกี่ยวกับหลักธรรม-คติธรรมที่แทรกอยู่ในนิทานพื้นบ้าน เรื่อง“**ปัญหาเสียวสวาสตี**”ซึ่งเรียงลำดับประเด็นสำคัญดังนี้

- 1) เป็นผู้ปกครองโดยธรรมมีความเมตตากรุณาต่อผู้อื่นมีสติในการดำเนินชีวิตรู้จักบาปบุญคุณโทษมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และใช้ชีวิตอย่างชาญฉลาดบ่งบอกถึงการรู้จักครองตนครองชีวิตของคนอีสาน(ปัญญาธรรม)
- 2) มีศีลจะซื้อสัตย์เคารพต่อกัน(คารวะธรรม)พิจารณาหาเหตุผลก่อนเชื่อการคบบัณฑิตสำรวมกิริยาวาจารักนวลสงวนตัวเป็นสมบัติของสตรี (ปัญญาธรรม)
- 3) ควรปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมผ่านนิทานพื้นบ้านในการใช้ชีวิตอย่างฉลาดรอบคอบไม่ประประมาทในการครองชีวิตมีสติไม่เกียจคร้าน (ปัญญาธรรม)

4) ปลาตายตัวเดียวเหมีนทั้งข้องการเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ต่อการสำรวมกาย วาจา ใจการสละแม้ชีวิตเพื่อรักษาธรรม (ปัญญาธรรม)

5) เคารพนับถือในพระรัตนตรัยเคารพกฎหมายบ้านเมือง(ปัญญาธรรม)และการ แก้ไขปัญหาด้วยเหตุผลเป็นปรัชญาอีสานเพื่อสอนศีลธรรมแก่คนทั่วไป (ปัญญาธรรม)

3. แสดงผลสะท้อนความรู้ความเข้าใจของปราชญ์ชาวบ้านฝ่ายคฤหัสถ์เกี่ยวกับ หลักธรรม คติธรรม ที่แทรกอยู่ในนิทานพื้นบ้านทั้ง 4 เรื่อง

จากการสัมภาษณ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งเรียงลำดับประเด็นสำคัญดังนี้ (สัมภาษณ์ ดร.บุญน้อม มุ่งงาม, 2561)

1) **พญากาเผือก** เป็นวรรณกรรมพื้นบ้าน มีทั้งภาคกลาง ภาคเหนือและภาค อีสาน นักปราชญ์โบราณได้กล่าวถึงพระพุทธเจ้า 5 พระองค์ในภพภพที่ได้มาเกิดในโลก มนุษย์ คือพระกกุสันธะ พระโกนาคมนะ พระกัสสปะ พระโคตมมะและพระศรีอริยเมตไตรยยะ สี่องค์เกิดแล้ว เหลือองค์สุดท้าย คือ พระศรีอริยเมตไตรยที่จะมาเกิดเมื่อสิ้นศาสนาของพระ โคตมมะตามเนื้อหาได้กล่าวไว้ว่า ในอดีตกาลที่นานแสนนาน มีกาเผือกสองตัวผิวเมียอาศัยอยู่ ในป่าใหญ่ ทำรังอยู่บนต้นมะเดื่อใกล้ฝั่งน้ำ พระโพธิสัตว์ทั้ง 5 พระองค์ มาเกิดในท้องนางกา เผือก เมื่อออกไข่ 5 ฟองแล้ว ทั้งผิวและเมียก็รักใคร่เอ็นดูไข่ของตนมาก โดยแบ่งเวรยามกัน รักษาวันไหนผิวออกไปหาอาหาร เมียต้องอยู่เฝ้าไข่ วันไหนเมียไปผิวต้องอยู่ ตัวที่ไปต้องนำ อาหารมาเพื่อตัวที่อยู่เฝ้าไข่ด้วย ทำดังนี้มาตลอด จึงไม่มีภัยอันตรายใดๆ เกิดกับสองผิวเมีย และไข่ทั้ง 5 ฟอง อยู่มาวันหนึ่งทั้งสองผิวเมียบินออกไปหาอาหาร โดยไม่คิดว่าภัยจะเกิดขึ้น ตอนบ่าย ฝนตกหนักมีลมพายุพัดเอาฟองไข่ทั้ง 5 ฟองตกลงไปในน้ำและไหลลอยตาม กระแสน้ำคนละทิศละทาง มีสัตว์ผู้เมตตาเก็บไข่ได้และนำไปเลี้ยงไว้

ฟองที่ 1 แม่ไก่เอาไปเลี้ยง จึงได้ชื่อว่า กกุสันธะ

ฟองที่ 2 แม่นาคเอาไปเลี้ยง จึงได้ชื่อว่า โกนาคมนะ

ฟองที่ 3 แม่เต่าเอาไปเลี้ยง จึงได้ชื่อว่า กัสสปะ

ฟองที่ 4 แม่โคเอาไปเลี้ยง จึงได้ชื่อว่า โคตมมะ

ฟองที่ 5 แม่ราชสีห์เอาไปเลี้ยง จึงได้ชื่อว่า ศรีอริยเมตไตรยยะ

เมื่อสองผิวเมียกลับมาที่รังใกล้แม่น้ำก็ไม่พบไข่เสียแล้ว จึงออกตามหากก็ไม่พบ กลับมาด้วยความเสียใจ เมื่อทนความเศร้าโศกไม่ได้ก็ขาดใจตาย ไปเกิดเป็นท้าวกาพรหมอยู่ บนสวรรค์

กล่าวถึงไข่กาทั้ง 5 ฟอง เมื่อครบกำหนดแล้วก็คลอดออกเป็นคนรูปร่างงามยิ่งนัก แม่ เลี้ยงก็รักและเลี้ยงดูอย่างดีเหมือนลูกแท้ๆของตนเองลูกๆจึงถามถึงเหตุการณ์ของพวกตนใน หนหลังพวกแม่จึงเล่าให้ฟังว่าพวกตนนำไข่มาเลี้ยงรักษาไว้ มิใช่แม่บังเกิดเกล้า พระโพธิสัตว์

ทั้ง 5 ก็เกิดความสงสัยอยากรู้ว่าเป็นพ่อแม่ที่แท้จริงอยู่ที่ไหน เป็นตายร้ายดีอย่างไร แม่เลี้ยงก็ปลอมโยนด้วยความรักความเอ็นดู

เมื่อพระโพธิสัตว์ทั้ง 5 มีอายุครบ 10 ปีจึงลาแม่เลี้ยงออกไปบวชเป็นฤๅษีอยู่ในป่า โดยมีได้นัดหมายกัน แม่เลี้ยงก็ยินยอมให้ไป โดยสั่งเสียลูกเลี้ยงของตน เช่น แม่ไก่สั่งเสียลูกเลี้ยงของตนว่าขอให้ลูกไปตีมีความสุขปราศจากทุกข์โศกโรคภัย ขอให้กลับมาเยี่ยมแม่บ้าง ถ้าได้บรรลุประโยชน์เป็นพระพุทธรูปเจ้า แม่ขอฝากชื่อของแม่ไว้เป็นอนุสรณ์ว่า กกุสันธะ ดังนี้ เป็นต้น

ท้าวสักกเทวราชเห็นพระโพธิสัตว์ทั้ง 5 กำลังลาแม่เลี้ยงเพื่อเดินทางไปบวชเป็นฤๅษีที่ป่าหิมพานต์ จึงสั่งให้วิสุทธกรรมเทพบุตรเนรมิตอาศรม 5 หลัง จัดเครื่องดาบสบริวาร มีต้นไทรใหญ่ต้นหนึ่งพร้อมบัลลังก์ (แท่น) ไม้ 5 บัลลังก์ เพื่อเป็นที่พักผ่อนและพบกันโดยจาริกชื่อฤๅษีทั้ง 5 ไว้ที่อาศรมแต่ละหลัง และบัลลังก์แต่ละแห่ง

เมื่อพระโพธิสัตว์ทั้ง 5 สั่งลาแม่เลี้ยงของตนแล้ว จึงออกเดินทางมายังป่าหิมพานต์ และได้พบกันโดยมีได้นัดหมาย เมื่อมาถึงอาศรมแล้วอ่านคำจาริกชื่อที่อาศรมและบัลลังก์แล้ว ก็รู้ว่าพระอินทร์สร้างไว้เพื่อตนจึงบวชเป็นฤๅษี บำเพ็ญเพียรภาวนา ก็ยังไม่บรรลุนิพพานได้ เพราะจิตยังอยากพบหน้าแม่ที่แท้จริงของตน

ฤๅษีทั้ง 5 ออกจากที่บำเพ็ญเพียรแล้ว ก็เดินมาพักผ่อนที่แท่นไทรใหญ่ โดยมีได้นัดหมายกันแล้วเริ่มถามสารทุกข์สุกดิบกัน เริ่มตั้งแต่เกิดในฟองไข่ ภูกระแสน้ำพัดไป อาศัยแม่เลี้ยงผู้มีความเมตตาพาไปเลี้ยงไว้จึงมีชีวิตอยู่รอดมาได้ พวกเราน่าจะเป็นลูกที่เกิดจากแม่เดียวกัน จึงตั้งจิตอธิษฐานต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดลบันดาลให้แม่บังเกิดเกล้ามาปรากฏต่อหน้าพวกเราด้วย

พญากาพรหม เมื่อได้ทราบจึงแปลงร่างเป็นกาเผือกลงมาจากสรวงสวรรค์ เรียกลูกชายทั้งห้า เข้ามาหาแล้วเล่าความจริงทั้งหมดให้ฟัง ฤๅษีทั้ง 5 องค์หายสงสัย ดีใจเป็นอย่างยิ่ง ที่ได้พบแม่ จึงพร้อมกันกราบลงที่เท้าของแม่ แล้วเล่าเรื่องราวของพวกตนให้แม่ฟังโดยตลอด และบอกให้แม่ทราบว่าการบวชครั้งนี้เพื่อต้องการอุทิศบุญกุศลให้แม่ผู้บังเกิดเกล้า และตั้งสัจจาธิษฐานปรารถนาเป็นพระพุทธรูปเจ้าในอนาคต

แม่ได้ฟังคำปรารถนาของลูกแล้วก็ดีใจเป็นอย่างยิ่ง พร้อมกับมอบด้ายตีนกาให้ลูกคนละเส้นพร้อมกับสั่งว่าด้ายตีนกานี้เป็นรูปรอยเท้าของแม่ ถ้าลูกรักและคิดถึงแม่ ให้เคารพกราบไหว้ด้ายตีนกานี้ แม่ปรารถนาจะเป็นพระพุทธรูปเจ้าในอนาคตก็จะสำเร็จสมปรารถนาเมื่อเสร็จกิจแล้วแม่ก็กลับคืนไปสู่สวรรค์

เมื่อได้รับด้ายตีนกาจากแม่แล้วฤๅษีทั้ง 5 ก็ยินดียิ่ง กลับไปยังอาศรมของตน ตั้งใจบำเพ็ญกรรมฐานและเคารพกราบไหว้ด้ายตีนกาที่แม่ให้ไว้เป็นประจำ เมื่อสิ้นอายุขัยแล้วก็ไปเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต ครั้นจุติจากสวรรค์ก็ไปเกิดในภพต่างๆ เพื่อบำเพ็ญบารมี 10 ประการ จนได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธรูปเจ้าไปแล้ว 4 องค์ เหลือเพียงองค์เดียว คือ พระศรีอริยเมตไตรย ที่

ยังบำเพ็ญการมีไม่ครบ 10 ประการ จะได้มาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต เมื่อศาสนาของพระพุทธเจ้าโคตมะสิ้นแล้ว

ผู้ต้องการเกิดในศาสนาพระศรีอริยเมตไตรยนั้น พระศรีอริยเมตไตรยเทพบุตรสั่งไว้ว่าให้ฟังเทศน์มหาเวสสันดรชาดกให้จบภายในวันเดียวและไม่ทำอนันตริยกรรม 5 ประการ คือ ข่มมารดา ข่มบิดาฆ่าพระอรหันต์ทำร้ายพระพุทธเจ้าให้พระโลหิตห้อยุยงสงฆ์ให้แตกกัน

ผู้นับถือพระพุทธศาสนา เวลาจุดเทียน ประทีปโคมไฟ เพื่อบูชาพระรัตนตรัย มักจะทำด้ายตีนกาเป็นไส้ ถือว่าเป็นการคารวะธรรมต่อแม่ของพระพุทธเจ้า เพราะแม่คนแรกของพระพุทธเจ้าคือพญากาเผือก

คุณธรรมที่ค้นพบในนิทานเรื่อง พญากาเผือก

1) สามัคคีธรรม ได้แก่ การออกบวชเป็นฤาษีโดยมิได้นัดหมายกันของพระโพธิสัตว์ทั้ง 5 การมาพบกันโดยมิได้นัดหมายและร่วมกันตั้งจิตอธิษฐานให้ได้พบมารดาที่แท้จริง

2) คารวะธรรม ได้แก่ การเคารพเชื่อฟังแม่เลี้ยง ที่รักเหมือนลูกและเลี้ยงดูมาอย่างดีของพระโพธิสัตว์ทั้ง 5 โดยปฏิบัติตามคำสั่งสอนของแม่เลี้ยง

นอกจากนี้พระโพธิสัตว์ทั้ง 5 ขณะบวชเป็นฤาษีบำเพ็ญเพียรธรรมอยู่ในป่าหิมพานต์ ก็กราบไหว้ด้ายตีนกาของแม่เป็นประจำเพื่อเป็นการระลึกถึงพระคุณของแม่มิได้ขาด ปัญญาธรรม ได้แก่ การที่พระโพธิสัตว์ไม่ปรารถนาจะอยู่เพศศฤงษณ์ จึงขอแม่เลี้ยงออกบวชเป็นฤาษีบำเพ็ญธรรมอยู่ที่อาศรมในป่าหิมพานต์ เพื่อต้องการพบแม่ที่แท้จริงของพวกเขาตนและเพื่อบรรลุโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้าด้วยจิตใจแน่วแน่มั่นคง

2. จากการสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้าน เรื่องสุวรรณสามชาดก (สัมภาษณ์ นายสนธิ แก้วบุญเรือง, 2561) ซึ่งมีรายละเอียดในประเด็นสำคัญดังนี้

สุวรรณสามชาดก มีปรากฏอยู่ในพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิบาบาตร และอรุทธกถา ที่พระพุทธองค์ทรงเล่าเรื่องนี้ให้พระสงฆ์สาวกฟัง ขณะที่ประทับอยู่เขตวันมหาวิหาร เพื่อทรงสรรเสริญภิกษุรูปหนึ่ง ที่บิณฑบาตเลี้ยงบิดามารดา ด้วยอาหารที่ชาวบ้านถวายว่า เป็นพระภิกษุยอดกตัญญู ให้เป็นแบบอย่างแก่ภิกษุทั้งปวง แล้วสรุปว่า

“ภิกษุทั้งหลาย การเลี้ยงดูบิดามารดาเป็นวงศ์ของบัณฑิตทั้งหลาย”

จากนั้น ทรงประกาศอริยสัจ 4 เพื่อประชุม (สรุป) ชาดก ภิกษุเหล่านั้นได้บรรลุธรรมขั้นโสดาปัตติผล คุณธรรมที่พบในนิทานสุวรรณสามชาดก

1) เมตตาธรรม ได้แก่ การแม่เมตตาให้คนและสัตว์ ทั้งที่เป็นมิตรและศัตรูของสุวรรณสาม

2) กตัญญูทเวทิตาธรรม ได้แก่ การเลี้ยงดูบิดามารดาที่เป็นนักรบของสุวรรณสาม เป็นการตอบแทนพระคุณที่บิดามารดาเคยเลี้ยงตนมาก่อน

3) สามัคคีธรรม

3.1 การพร้อมใจกันตั้งอกบวชเป็นดาบส ของบิดามารดาของสุวรรณสาม ประพฤติพรหมจรรย์อยู่ในป่า โดยอยู่คนละอาศรม เลี้ยงชีพด้วยการหาผลไม้ป่ามาฉัน

3.2 การพร้อมใจกันตั้งสัจจาธิษฐาน ของสุนทรเทพิดาและบิดามารดาของสุวรรณสาม ทำให้สุวรรณสามพ้นคืนชีพไม่มีบาดแผลอันเป็นคมลูกศร ส่วนบิดามารดาของสุวรรณสามก็หายจากการตาบอดกลับมามองเห็นเป็นปกติเช่นเดิม

3. ปัญหาเสียวสวาสดี เป็นวรรณกรรมพื้นบ้าน ทำนองร้อยแก้ว ไม่ได้บอกชื่อผู้แต่งไว้สันนิษฐานว่า ศรีเฉลียว น่าจะชื่อว่าเฉลียว ส่วนเสียวสวาสดีน่าจะชื่อว่าฉลาด เพราะเป็นคนมีสติปัญญาเฉียบแหลม ทนคน ไหวพริบดี แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ ถึงกับได้รับตำแหน่งสูงเป็นอัครมหาเสนาที่ปรึกษาเจ้าเมืองจำปา

หนังสือเสียวสวาสดี เป็นสารคดีพิเศษ ประเภทคำสอนยกนิทานมาประกอบกว่าร้อยเรื่อง ทั้งทางโลกและทางธรรม มีเหตุผลอ่านแล้วเข้าใจง่าย ฟังแล้วก็เข้าใจง่ายด้วยเหมาะกับกาลเทศะ จึงเป็นที่นิยมชมชอบของชาวอีสานในสมัยก่อน เดิมเป็นหนังสือผูก จำนวน 20 ผูก จารด้วยอักษรธรรมลงในใบลาน มีผู้แต่งเป็นคำกลอนอีสานพิมพ์ด้วยอักษรไทย คือสำนวนของ ดร.ปรีชา พิณทองกับขุนพรหมประศาสน์และสำนวนของพระอริยานุวัตร จังหวัดมหาสารคาม

เมืองที่สำคัญในเรื่อง 2 เมือง คือ เมืองพาราณสีและเมืองจำปา ตัวละครที่เด่นๆ ในเรื่อง คือ เสียวสวาสดี พ่อค้าสำเภา นางสีว ลูกสาวคนเล็กของพ่อค้าสำเภา ต่อมาได้เป็นภรรยาของเสียวสวาสดีและเจ้าเมืองจำปา ในส่วนของเสียวสวาสดีนั้น เมื่อจะกล่าวสอนเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ก็มักจะยกนิทานมาประกอบเป็นเรื่องเป็นตอนไป

คุณธรรมที่สำคัญในเรื่องปัญหาเสียวสวาสดี

1) คารวะธรรม ได้แก่ การปฏิบัติตามคำสอนของพ่อเป็นอย่างดีของเสียวสวาสดี ที่สอนลูกไว้ว่า ฟังหู จงไว้หู ดูตาจงไว้ตาจงพิจารณาด้วยใจ

2) สามัคคีธรรม ในกรณีที่เจ้าเมืองมิลิลา ให้ลูกเขย 7 คน ไปรบกับข้าศึกจนได้รับชัยชนะ เป็นการพึ่งพาอาศัยกันไพร่ ผู้ดี มีหรือจะต้องพึ่งพาอาศัยกันคนรวยช่วยคนจน ด้วยการแบ่งปันผู้ใหญ่ช่วยเด็กด้วยการคุ้มครองปกป้อง ท่านอุปมาไว้เหมือนน้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า

3) ปัญญาธรรม ในกรณีที่อบรมสั่งสอนคนอื่น เสียวสวาสดี กล่าวว่าต้องใช้เหตุผลอยากให้เราประพฤติปฏิบัติตามต้องทำให้เขาเกิดความเชื่อความเลื่อมใสให้เขาใช้ปัญญาพิจารณาทุกสิ่งทุกอย่างโดยไม่ต้องบังคับ ไม่ต้องข่มเหง

4. นิทานนกระจาบ สัมโมทนาชาตค มีปรากฏในขุททกนิกาย เอกนิบาต เล่มที่ 3 ภาค 1 เล่าถึงนกระจาบฝูงใหญ่อาศัยอยู่ในป่าแห่งหนึ่ง มีพญานกกระจาบเป็นหัวหน้าคอยดูแล ต่อมาพญานกกระจาบสังเกตเห็นว่า บริวารหายไประจําวันหนึ่ง จึงรีบสืบหาสาเหตุก็พบว่า มีนายพรานมาดักตาข่ายจับนกระจาบไปขาย จึงเรียกบริวารมาประชุมกันแล้วแนะวิธีเอาตัวรอดจากตาข่ายของนายพรานว่า

“ท่านทั้งหลาย หากวันใดพวกท่านถูกนายพรานใช้ตาข่ายครอบจับได้ ให้ทุกท่านที่อยู่ในตาข่ายสอดหัวเข้าไปในช่องแต่ละช่องของตาข่าย แล้วพร้อมใจกันบินพาตาข่ายไปพาดไว้ที่ต้นหนาม จากนั้นให้บินหนีออกมาทางด้านล่างของตาข่าย ด้วยวิธีนี้จะทำให้พวกท่านรอดจากภัยร้ายได้”

เหล่านกกระจาบก็ร่วมมือกันทำตามคำแนะนำนั้นเป็นอย่างดี นายพรานก็ไม่สามารถจับนกระจาบไปขายได้อีกเลย

ต่อมา นกระจาบทะเลาะกันจนแบ่งเป็นฝ่ายเกิดขึ้น 2 ฝ่าย แม้พญานกกระจาบจะเข้ามาห้ามปราม แต่ทั้งสองฝ่ายก็ไม่รับฟัง พญานกกระจาบจึงรำพึงออกมาว่า

“เมื่อมีการทะเลาะวิวาทเกิดขึ้นที่ใดแล้ว ความสามัคคีก็จักไม่เกิดขึ้นที่นั่น แล้วไม่นาน ความพินาศจะต้องมาถึง”

กล่าวจบ พญานกกระจาบก็พาบริวารที่ยังมีความสามัคคีกันอยู่อพยพไปหาแหล่งที่อยู่ใหม่ หลังจากนั้นไม่นาน นายพรานคนเดิมก็เข้ามาจับนกระจาบในป่าแห่งนี้อีกครั้ง เมื่อถูกจับได้พวกมันกลับไม่ช่วยกันยกตาข่ายขึ้น ทุ่มเถียงเถียงหน้าที่กัน ในที่สุดก็ถูกนายพรานจับเอาไปขายได้

คุณธรรมที่ปรากฏชัดในนิทานเรื่อง นกระจาบ

- 1) สามัคคีธรรม ได้แก่ การพร้อมใจกันยกตาข่ายขึ้นของฝูงนกระจาบ ตามคำแนะนำของหัวหน้าฝูง
- 2) การละอายธรรม ได้แก่ การเชื่อฟังคำแนะนำของพญานกกระจาบ แล้วปฏิบัติตามคำแนะนำนั้น
- 3) ปัญญาธรรม ได้แก่ การคิดหาวิธีแก้ปัญหาเมื่อกันถูกนายพรานดักตาข่ายจับได้ วิธีการ คือ การบินขึ้นพร้อมกัน พาตาข่ายไปพาดไว้ที่ต้นหนาม แล้วบินลอดออกมาทางด้านล่างของตาข่าย

4. แสดงผลสะท้อนความรู้ความเข้าใจของปราชญ์ชาวบ้านฝ่ายบรรพชิตเกี่ยวกับหลักธรรม ศีลธรรม ที่แทรกอยู่ในนิทานพื้นบ้าน

4.1 พระครูสุนทรสฤตกิจ ปราชญ์ชาวบ้านฝ่ายบรรพชิต ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการเทศน์แหล่ด้วยนิทานพื้นบ้านและนิทานชาตค นำมาแต่งเป็นกลอนเทศน์แหล่ประยุกต์ ใช้เทศน์เล่านิทาน มีประสบการณ์ในการเทศน์แหล่ทำนองอีสาน ในเรื่อง

พระเวสสันดรชาดกมายาวนานกว่า 30 ปี จนได้รับการยกย่องให้เป็นนักปราชญ์ด้านการเทศน์แหล่ทำนองอีสาน ทั้งโดยชาวไทยและต่างประเทศ ท่านได้สะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนไว้ว่ากระบวนการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนในชุมชน ด้วยนิทานพื้นบ้านถือว่ามีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างมากในยุคปัจจุบันกระบวนการหรือแนวทางที่ใช้ในการปลูกฝังมีหลายวิธี ที่ชุมชนหรือโรงเรียนควรนำมาใช้ อาทิ เช่น

- 1) ชุมชนควรช่วยส่งเสริมให้มีกิจกรรมเล่านิทานพื้นบ้านแก่เด็กและเยาวชนในชุมชน
- 2) ปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนได้ให้คำแนะนำแก่พ่อแม่ผู้ปกครองให้นำนิทานพื้นบ้านมาเล่าให้เด็กและเยาวชนฟังอยู่เสมอ
- 3) ชุมชนได้มีการจัดหานิทานพื้นบ้านเข้าสู่ห้องสมุดในชุมชน
- 4) โรงเรียนได้มีการจัดหานิทานพื้นบ้านเข้าสู่ห้องสมุดในโรงเรียน
- 5) ชุมชนได้มีการจัดกิจกรรมการอ่านและการเล่านิทานพื้นบ้านให้เด็กและเยาวชนฟัง
- 6) เด็กและเยาวชนต้องเข้าร่วมกิจกรรมการอ่าน / การเล่านิทานพื้นบ้านที่ชุมชนจัดขึ้น
- 7) ชุมชนได้จัดหาหนังสือใบลานหรือนิทานพื้นบ้านให้พระสงฆ์นำเทศน์สั่งสอนศีลธรรมแก่เด็กและเยาวชนในชุมชน

4.2 พระครูวิสุนทร ปราชญ์ชาวบ้านฝ่ายบรรพชิต เป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านการเทศน์แหล่พระเวสสันดรชาดกและนิทานพื้นบ้าน มีประสบการณ์ผ่านการเทศน์แหล่ทำนองอีสานมาเป็นเวลานานกว่า 30 ปี ได้แสดงความคิดเห็นและความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน โดยใช้นิทานพื้นบ้าน ไว้ว่ากระบวนการหรือแนวทางที่ชุมชนนำมาใช้ในการปลูกฝังเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม แก่เด็กและเยาวชน โดยใช้สื่อนิทานพื้นบ้าน มีหลายแนวทางด้วยกัน อาทิเช่นชุมชนควรจัดกิจกรรมการเล่านิทานพื้นบ้าน กิจกรรมการแข่งขันการเล่านิทานพื้นบ้านแก่เด็กและเยาวชน ปราชญ์ชาวบ้านควรให้คำแนะนำแก่พ่อแม่ผู้ปกครองให้นำนิทานพื้นบ้านมาเล่าให้แก่เด็กและเยาวชนฟัง ควรมีการจัดหาจัดซื้อนิทานพื้นบ้านเข้ามาไว้ในห้องสมุดของชุมชนหรือในโรงเรียน เด็กและเยาวชนควรเข้าร่วมกิจกรรมการแข่งขันการเล่านิทานพื้นบ้านในชุมชน โรงเรียนและชุมชนควรจัดหาหนังสือใบลานหรือนิทานพื้นบ้าน นิทานชาดกมาถวายพระสงฆ์ เพื่อท่านจะได้นำไปเทศน์สอนศีลธรรมแก่เด็กเยาวชนและประชาชนทั่วไป

ข้อเสนอแนะของนักเรียนเกี่ยวกับการนำเอานิทานพื้นบ้านมาใช้เป็นสื่ออ่านประกอบเพิ่มเติมในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนในชุมชน

1. ด้านการจัดทำหนังสือนิทานอ่านประกอบ

ควรจัดรูปเล่มหนังสือนิทานให้สวยงามรูปเล่มเล็กๆสวยงามน่าอ่านมีรูปภาพประกอบจัดพิมพ์ด้วยภาพสีไม่สั่นหรือยาวเกินไปสรุปหลักธรรม คติธรรม ในนิทานแต่ละเรื่อง สอดแทรกถ้อยคำที่สนุกเพลิดเพลินมีคติเตือนใจ

2. ด้านการจัดกิจกรรมในโรงเรียนหรือชุมชน

ควรจัดกิจกรรมการเล่านิทานในโรงเรียนหรือชุมชนจัดนิทรรศการหรือกิจกรรมประกวดการเล่านิทานพื้นบ้านจัดกิจกรรมเข้าค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรมจัดกิจกรรมรณรงค์เล่านิทานให้รุ่นน้องฟังและการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี

3. ด้านการจัดรูปแบบ.การนำเสนอเผยแพร่นิทานพื้นบ้าน

โดยการออกแบบสื่อให้มีความแปลกใหม่ทันสมัยนอกจากจัดทำหนังสือแล้ว ควรจัดทำแผ่นพับนิทานพื้นบ้านประยุกต์เป็นกลอนเทศน์ กลอนลำ หรือจัดทำเพจเว็บบอร์ดจัดทำ VDO. อีมีเนชั่นประกอบการเผยแพร่นิทานพื้นบ้าน

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

จัดกิจกรรมให้เด็กอ่านหรือเล่านิทานพื้นบ้านสู่กันฟังปราชญ์ชาวบ้านเล่านิทานพื้นบ้านให้เด็กและเยาวชนฟัง โดยแทรกเน้นคุณธรรมที่มีอยู่ในนิทานพื้นบ้านเพื่อเป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน ในนิทาน 4 เรื่อง คือ

1. นิทานเรื่อง “พญากาเหือก” ได้สอดแทรกหลัก คารวะธรรมและกตัญญูทเวทิตี ที่มีต่อบิดา มารดา ผู้มีพระคุณ เพราะความกตัญญูเป็นมงคลอันยิ่งใหญ่ ผู้ที่ทดแทนบุญคุณพ่อแม่ เช่น พญากาเหือก มุ่งตั้งสัจจาธิษฐาน มุ่งบำเพ็ญเพียรภาวนาเพื่อบรรลุดังสัมมาสัมโพธิญาณ เพื่อตั้งคารวะ แสดงความเคารพและการทดแทนบุญคุณของผู้มีพระคุณ

2. นิทานเรื่อง “นกกระजाบไร้ความสามัคคี” ได้สะท้อนถึงหลักความสามัคคีและผลที่เกิดจากการแตกสามัคคี เน้นสอนเรื่องความเคารพเชื่อฟังต่อผู้นำที่มีคุณธรรมและมีปัญญา รู้จักรับฟังเหตุผลของผู้อื่น

3. นิทานเรื่อง “สุวรรณสามกุมาร” สะท้อนให้เห็นถึงความเคารพที่มีต่อบุพพการี มีความละเอียดอ่อนต่อบาป ถือสัจจะยิ่งกว่าชีวิต เพราะสัจจะทำให้สุวรรณสามกุมารและบิดามารดาพ้นจากความตาย ความทุกข์ยากเดือดร้อน

4. นิทานเรื่อง“ปัญหาเสียวสวาสดี”เน้นสอนเรื่องสัจจะและมีความเคารพกตัญญูต่อผู้มีพระคุณและต่อแผ่นดิน แสดงความรักความเอื้ออาทรเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน รู้จักใช้ชีวิตรอดอย่างฉลาด ไม่ประมาทไม่เกียจในการทำงาน มีความเคารพต่อกฎหมายบ้านเมือง

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539), *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

รุ่ง แก้วแดง, (2547), *วิธีการเรียนการสอนแบบยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง*. กรุงเทพฯ :กรมวิชาการ,กระทรวงศึกษาธิการ.

พระครูสุนทรสุตกิจ, รองเจ้าคณะอำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี
(สัมภาษณ์ วันที่ 27 ตุลาคม 2561)

พระครูวิจิตรสุนทร เจ้าคณะตำบลเจระแม อำเภอเมืองอุบลราชธานี
(สัมภาษณ์ วันที่ 30 ตุลาคม 2561)

สนิท แก้วบุญเรือง ประชาญ์ชาวบ้านสาขาสังคมศาสนาและวัฒนธรรม จังหวัดอุบลราชธานี
(สัมภาษณ์ วันที่ 30 มิถุนายน 2561)

บุญน้อย มุ่งงาม ประชาญ์ชาวบ้านสาขาสังคมศาสนาและวัฒนธรรม จังหวัดอุบลราชธานี
(สัมภาษณ์ วันที่ 28 ตุลาคม 2561)